

Відгук
офіційного опонента на дисертацію
Філіпович Вікторії Миколаївни:
«Психологічні чинники формування інтелектуальної компетентності у
студентів гуманітарного профілю»,
представленої на здобуття наукового ступеня
кандидата психологічних наук за спеціальністю
19.00.07 – педагогічна та вікова психологія

Перспективність даного вектору досліджень обумовлена високою суспільною значущістю розвитку вітчизняної вищої освіти у контексті приєднання України до європейського освітнього простору. При цьому простежується тенденція на становлення відповідальної та творчої особистості, яка не лише володіє професійними знаннями і вміннями, але й відкрита до нового досвіду, здатна до самостійного осягнення нового, до самоорганізації та саморозвитку. Утім, в умовах інтеграції сучасної вищої освіти до європейського освітнього простору можна констатувати суперечність між сучасними вимогами до особистості студента як активного самостійного суб'єкта пізнавальної діяльності і недостатньому вивченні психолого-педагогічних чинників його розвитку під час навчання у ВНЗ.

Актуальність цього завдання примножується у зв'язку з неготовністю студентів, колишніх випускників середньої школи, навчатися у нових освітніх умовах кредитно-трансферної системи навчання, коли найважливішою якістю для студента стає вміння вчитися, що є основою його інтелектуальної компетентності. Загальновідомо, що вміння вчитися як активна пізнавальна мотивація, що поєднана з уміннями аналізувати, узагальнювати, систематизувати, осмислювати та перекладати на практику, на власний життєвий контекст засвоювані знання, формується ще в початковій школі. Проте практика засвідчує, що це вміння у багатьох студентів несформоване, а це значно ускладнює процес професійної підготовки майбутнього фахівця загалом.

Відтак, постає важливе завдання розвитку інтелектуальної компетентності студентів в умовах навчання у вищому навчальному закладі. Тому подібні дослідження вкрай важливі і перспективні.

Визначення об'єкта, предмета, мети дослідження свідчить про достатній рівень наукової культури здобувачки. Завдання адекватні визначеній проблематиці. Вибір використаних методів дослідження загалом забезпечує досягнення мети і реалізацію поставлених завдань.

Варто відзначити ґрунтовний підхід Вікторії Миколаївни, представлений у першому теоретичному розділі – «Теоретичний аналіз проблеми формування інтелектуальної компетентності студентів гуманітарного профілю», у якому розкрито сутність основних напрямків щодо формування інтелектуальних та професійних якостей майбутніх фахівців, зокрема групової рефлексивності та згуртованості первинного колективу.

На підставі аналізу наукової психолого-педагогічної літератури обґрунтовано, що «інтелектуальна компетентність – це багаторівневе утворення, здатність особистості ефективно вирішувати проблемні ситуації в тій чи іншій предметно-пізнавальній сфері, спираючись на певним чином сформовану базу знань».

Істотним є виявлення характеру співвідношення понять «групова рефлексивність» та «рефлексивне освітнє середовище», а також визначення поняття «групова згуртованість».

У другому розділі дисертації – «Методологічні засади та організація дослідження психологічних чинників інтелектуальної компетентності» – представлені сутнісні характеристики психологічних чинників формування інтелектуальної компетентності студентів, надається концептуальне обґрунтування дослідження, наводиться система методологічних принципів і передумов вивчення поставленої проблеми та організація, методи та методики дослідження.

Особливо цінним є те, що здобувачка розробила концептуальну схему всебічного вивчення проявів психологічних чинників інтелектуальної компетентності та обґрунтувала процесуальні аспекти розвитку групової рефлексивності та згуртованості студентського колективу як психологічних чинників формування інтелектуальної компетентності. На підставі ґрунтовного

аналізу поняттєвого апарату окресленої проблеми, було чітко визначено діагностичне поле експериментального дослідження емпіричних показників цих чинників та інтелектуальної компетентності студентів.

У третьому розділі – «Формування інтелектуальної компетентності студентів» – представлені результати експериментального дослідження процесу формування групової рефлексивності і згуртованості первинного студентського колективу як критеріїв ефективного навчання та формування здібностей студентів, показана динаміка емпіричних показників інтелектуальної компетентності та психологічних чинників її формування в експериментальних групах.

Важливо відзначити, що розроблена програма розвитку інтелектуальної компетентності студентів довела свою ефективність. Про це свідчать результати порівняльного аналізу показників, отримані до та після завершення експерименту. Визначення типів мислення, рівнів креативності та показників інтелекту засвідчило факт статистично значущого зростання цих емпіричних показників у студентів експериментальної групи. Програма формування інтелектуальної компетентності студентів у навчальному процесі на підставі активізації психологічних чинників сприяла позитивним змінам у показниках групової рефлексивності та згуртованості студентських груп.

Важливим доробком дослідження є те, що на підставі проведеного теоретичного та експериментального дослідження розроблено та впроваджено в процес професійної підготовки студентів спецкурси «Основи комунікації» та «Розвиток групової рефлексивності в навчальному процесі». Це істотно посилює практичну значущість дослідження.

Висновки і результати дослідження є достовірними, оскільки забезпечені кількісним та якісним аналізом, статистичною обробкою емпіричних даних.

Загалом варто відзначити послідовність, аргументованість, структурованість тексту дисертаційного дослідження, відповідність наукового апарату вимогам щодо подібних досліджень. Наукові дані й узагальнення, які отримала здобувачка, представлено у таблицях та діаграмах, що значно покращує сприймання матеріалу.

Результати наукової роботи відображені у 15 одноосібних публікаціях, серед яких – 6 статей у фахових виданнях України у галузі психології, 1 – у

періодичному науковому фаховому виданні іноземної держави, 1 – у виданні України, яке включено до міжнародних наукометричних баз. Основні положення дисертаційного дослідження були апробовані Вікторією Миколаївною на п'яти міжнародних науково-практичних конференціях. Автореферат загалом адекватно відображає основні положення дисертації.

Вважаємо, що дисертаційне дослідження Вікторії Миколаївни Філіпович виконане на належному науковому рівні, присвячене актуальній темі, є теоретично і практично значущим.

Водночас вважаємо за необхідне зробити певні побажання щодо роботи:

1. Дисертаційна робота, на наш погляд, має недостатньо репрезентативну вибірку дослідження. По-перше, в дослідженні взяли участь студенти першого і другого курсів факультету соціальної роботи одного навчального закладу – Чернігівського національного технологічного університету. Хоча в темі дисертації мова йде про фахівців гуманітарного профілю. По-друге, обсяг вибірки – всього 77 осіб, що певною мірою нівелює значущість подальшого кореляційного та факторного аналізу результатів емпіричного дослідження. Адже відомо, що статистичні тенденції можна виокремити на підставі дослідження вибірки хоча б понад 300 осіб.

2. Здобувачка справедливо зазначає, що «одним з основних компонентів навчальної діяльності є мотивація, тому, крім діяльнісних (процесуальних і результативних) показників, ми виділяємо мотиваційно-ціннісний компонент (мотиви навчання, ставлення до освіти як цінності, потреба в самоосвіті) у структурі інтелектуальної компетентності студентів». Проте в самому експериментальному дослідженні здобувачка його не вивчає. На нашу думку, дослідження емпіричних показників мотиваційного компоненту (потребу у нових знаннях, внутрішню професійну мотивацію, глибокий професійний інтерес), який є системотвірним в цілісній структурі інтелектуальної компетентності майбутнього фахівця, значно збагатило б дослідження.

3. У дисертації вивчення показників розвитку інтелектуальної компетентності проводилась на підставі стандартизованих тестів інтелекту

Д. Векслера та невербального інтелекту Дж. Равена. Проте в основі цих методик лежить стимульний матеріал, не пов'язаний з проблемними професійними

ситуаціями майбутніх фахівців. На наш погляд, варто було б використати більш об'єктивні критерії перевірки знань, умінь та навичок студентів. При цьому важливо було б вип'ятити специфіку професійної підготовки студентів саме гуманітарного профілю, як заявлено в темі.

Необхідно, на наш погляд, вимірювати компетентності та компетенції, які на відміну від знань належать до операціональної основи діяльності різного рівня узагальненості (компетенції – більш високий рівень узагальненості, ніж уміння та знання). Оскільки уміння та навички є компонентами діяльності, а суть знань складає зміст навчального матеріалу, який повинен бути засвоєний, то цілі навчання можна розглядати як засвоєння елементів змісту (когнітивної основи діяльності) і самих видів професійної діяльності (операціональної основи діяльності), що передбачає використання знань для вирішення практичних завдань.

Тому надзвичайно важливо у цьому зв'язку включити у систему перевірки інтелектуальних показників студентів такі завдання, що дозволили б, з одного боку, визначити узагальненість знань, систему аргументації, їх глибину, зв'язність, а, з іншого, – виявити, наскільки майбутній фахівець готовий їх творчо використовувати у складних практичних професійних ситуаціях.

4. У тексті дисертації на сторінці 74 та в авторефераті на сторінці 9 представлена схема формування інтелектуальної компетентності студентів. Проте пояснення цієї схеми відсутнє.

5. У тексті дисертації та в авторефераті зустрічаються як стилістичні, так і граматичні огріхи та деякі неточності. Зокрема, «дослідна група» замість «експериментальна група», «закордонна психологія» замість «зарубіжна психологія», «по відношенню» замість «стосовно», «щодо», «у якості» замість «як», «відмітити» замість «відзначити», «відношення» замість «ставлення» та ін.

Указані недоліки не знижують наукового рівня дисертації. Здобувачка проявила самостійність у розробці складної наукової проблеми, здійснила ґрунтовний теоретичний аналіз наукових джерел і отримала цікаві експериментальні дані. Результати дисертаційної роботи і висновки достатньо обґрунтовані теоретично та підтверджені емпіричними даними.

На підставі проведеного аналізу можна стверджувати, що дисертація «Психологічні чинники формування інтелектуальної компетентності у студентів

гуманітарного профілю», є цілісним, самостійним, завершеним науковим дослідженням, має теоретичне і практичне значення та відповідає вимогам пунктів 9, 11, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів та присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника» постанови Кабінету Міністрів України, а її автор, Філіпович Вікторія Миколаївна, заслуговує на присвоєння наукового ступеня кандидата психологічних наук за спеціальністю 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія.

Доктор психологічних наук, професор,
завідувач кафедри практичної психології
Тернопільського національного педагогічного
університету імені Володимира Гнатюка

G. K. Radchuk
Г.К.Радчук

